

Ольга Путятницька

ЛАТЕНТНА ІНФОРМАЦІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО РЕКОНСТРУКЦІЇ КОНТЕКСТУ ТВОРЧОЇ БІОГРАФІЇ ГЛІБА ТАРАНОВА (НА ПРИКЛАДІ ОДНОГО ЛИСТА)

Творча біографія будь-якого митця, зазвичай, містить у собі багато «білих плям», дослідження яких є одним із головних завдань сучасного музикознавства. Особливої гостроти це питання набуває, коли йдеться про діяльність композиторів ХХ ст., яке було вкрай насичене суперечливими подіями, що стрімко змінювали соціально-історичний і культурний контексти країни протягом кожного десятиліття.

Бажання знайти достовірні відповіді і створити цілісну, а не фрагментарну картину про певні явища чи періоди спонукають дослідника залучати до вивчення якомога більше різноманітних джерел. Але не завжди та відкрита інформація, яка безпосередньо викладена у джерелі, здатна задовольнити запити музикознавця. У цьому випадку більш корисним може бути інший різновид інформації, який також є у кожному джерелі і належить до вищого структурного рівня. Це **з а к р и т а** або **л а т е н т н а** інформація. Проникаючи у глибини інформаційного потоку, науковець вилучає латентне знання, яке надалі вже стає новою інформаційно-джерельною базою.

У таких умовах роботу дослідника-музикознавця можна прирівняти до роботи слідчого. Саме у криміналістиці найкраще розроблені методи збору латентної інформації, яка є конститутивним інструментом і ключем у розкритті злочину. Основними методами при цьому є аналіз і синтез усіх можливих дотичних до об'єкту складових елементів, а узагальнення отриманих показників дає можливість сформувати цілісну картину реальної ситуації¹.

¹ Зорин Г. А. Криминалистическая методология / Г. А. Зорин. – Минск : Амалфея, 2000. – 608 с.

Англійський методолог Р. Дж. Коллінгвуд¹, порівнюючи історика-дослідника з детективом, який для вирішення поставленого завдання має активізувати всі свої інтелектуальні можливості, писав: «Надзвичайно різноманітна сукупність речових доказів злочину! Про цю сукупність, я думаю, з повною впевненістю можна сказати лише одне: ніхто, мабуть, не зміг би визначити, з чого вона буде складатися, до тих пір поки всі запитання, які виникають по ходу слідства, не будуть вирішені. У науковій історії також усе може бути використане як підґрунтя для логічного висновку, і ніхто не може наперед знати, чи результативною виявиться вибрана істориком підстава. Лише її використання для пояснення конкретних подій може довести, що вона є цінною»².

Німецький теолог і філософ Фрідріх Шлейєрмахер³ підкреслював значення дослідника-інтерпретатора і його вміння проникнути в об'єктивне значення тексту задля «кращого розуміння автора». На його думку, дослідники більше бачать і більше можуть добути інформації з джерел, ніж сучасники і навіть творці цих джерел: «Адже те, що представляється першим і найголовнішим у якомусь творі, не завжди є його найглибшим змістом. Якщо б ви вміли читати поміж рядків!»⁴.

Мета статті – виявити латентну інформацію, а скупі біографічні дані реконструювати та наповнити подіями, які переживав митець. Р. Дж. Коллінгвуд зазначав: «Історія не може стати науковою до тих пір, доки історик не зможе

¹ Коллінгвуд Робін Джордж (1889 – 1943) – британський історик і філософ.

² Источниковедение. Теория, история, метод. Источники Российской истории : учеб. пособие для гуманитарных специальностей / И. Н. Данилевский, В. В. Кабанов, О. М. Медушевская, М. Ф. Румянцева. – М. : Российский государственный гуманитарный университет, 2000. – С. 61.

³ Шлейєрмахер Фрідріх Даніель Ернст (1768 – 1834).

⁴ Шлейєрмахер Ф. Д. Речи о религии к образованным людям её презиращим. Монологи / Ф. Д. Шлейєрмахер ; пер. с нем. – СПб. : Алетейя, 1994. – С. 73.

відтворити у своїй свідомості думки і почуття людей, про яких розповідає»¹.

Об'єктом цієї розвідки стала творча діяльність у роки евакуації відомого українського композитора, диригента і педагога Гліба Павловича Таранова², який викладацькій діяльності у Київській консерваторії присвятив майже 60 років.

На початок 1940-х років у його творчому доробку вже було близько 50 творів різноманітних жанрів: фортепіанної і вокальної мініатюр, камерно-інструментальних опусів, кіномузики, симфонічних творів і ще не завершена тоді історико-патріотична опера. Більшість із них у той час не виконувалися, передусім, через сором'язливість і надмірну самокритичність композитора. Важливим здобутком цього періоду є Перша симфонія ор. 12 «Глузовські градоначальники» (1934 р.) за повістю М. Є. Салтикова-Щедріна «Історія одного міста» та фундаментальна праця «Курс читання партитур»³ (1936 р.) з новаторською концепцією про спрямовуючий рух.

Незважаючи на значні досягнення Г. Таранова у композиторській та педагогічній сферах, його діяльність наразі ще не достатньо досліджена у музикознавстві. Серед поодиноких публікацій мізерні відомості про життєтворчість композитора у період евакуації та повоєнної відбудови знаходимо лише у монографії М. Михайлова⁴. Особливою інформативною наповненістю характеризуються архівні матеріали, які більшою мірою ще не опрацьовані і потребують залучення до наукового обігу. Це спогади⁵, нотні рукописи, чернеткові варіанти науко-

¹ Алексеев А. С. Роль историка / Всемирные хроники. – Предисловие к книге [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vuzkniga.ru/index.php?ex=edit>

² Таранов Гліб Павлович (02.(15).06.1904 – 25.01.1989).

³ Таранов Г. Курс чтения партитур / Г. Таранов. – М. ; Л. : Искусство, 1939. – 360 с.

⁴ Михайлов М. Гліб Павлович Таранов / М. Михайлов. – К. : Мистецтво, 1963. – 68 с.

⁵ Спогади Г. П. Таранова з деякими купюрами були опубліковані у 2003 р. у збірнику до 90-річчя Київської консерваторії імені П. І. Чайковського (Таранов Г. Мои воспоминания / Глеб Таранов // Науковий вісник Національної музичної академії України імені

вих статей та епістолярії композитора, автографи яких зберігаються у лабораторії історії української музичної культури НМАУ ім. П. І. Чайковського та у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України¹ (далі – ЦДАМЛМ України), а також документи з особової справи Г. П. Таранова² з головного архіву Музичної академії. Використання такої джерельної бази з урахуванням дотичних історичних документів дає можливість дещо доповнити вже відомі факти та заповнити певні лакуни творчої біографії митця.

У спогадах 1962 року Г. Таранов досить детально описує дитячі та юнацькі роки, опис зрілого періоду – за жанром, радше, нагадує звіт. Тут автор фіксує у хронологічному порядку та зазначає деякі деталі створення нових композицій, але, водночас, майже уникає згадок про важкі і навіть трагічні періоди з біографії, які він гідно подолав. У цьому місці композитор перериває текст, використовуючи позначку «^x x^x», приховуючи за нею свої переживання. Можливо, це пов'язано з небажанням «оголювати» душу перед майбутніми читачами, а показати лише шлях свого формування як професіонала. Окрім того, у той тривожний час усі митці знаходилися під «пильним оком» чекістів. Імовірно, і Г. П. Таранов остерігався фіксувати ті думки, які могли б надалі стати проблемою для його сім'ї. Адже відомо чимало таких прикладів, як зокрема необґрунтовані арешти кінця 30-х років Михайла Коссака³, Миколи Вороного¹, Василя Верховинця²,

П. І. Чайковського. – Вип. 30 : Зі спадщини майстрів. – Кн. І. – К., 2003. – С. 210 – 226) та у 2004 р. у журналі «Музика» з нагоди 100-річчя від дня народження композитора (Таранов Г. Мої спогади / Г. Таранов // Музика. – 2004. – №4 – 5. – С. 28 – 30).

¹ Фонди з Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України. – Ф. 334. – Оп. 1, 2. – Од. зб. 100; 1925 – 1986 рр.

² Фонди з головного архіву НМАУ ім. П. І. Чайковського. – Особова справа доктора мистецтвознавства, професора кафедри композиції Г. П. Таранова, звільненого в 1987 р., на 86 арк. – Ф. № Р – 810. – Оп. № 2. – ос. сп. № 400.

³ Коссак Михайло Андрійович (08.04.1874 – 02.01.1938) – український композитор, диригент, музикознавець, якого безпідставно заарештували 26 грудня 1937 р. та за кілька днів розстріляли.

початку 40-х років – «українського Шаляпіна» Михайла Доця³ та багатьох інших.

Перша прогалина у спогадах датується листопадом 1936 – серединою 1937-х років і пов'язана з важким періодом реабілітації після складної операції, яка, за словами композитора «<...> могла стоїть мене життя – я это прекрасно понимал»⁴. З особової справи Г. Таранова виявлено, що йому було прооперовано праву нирку⁵.

Удруге розрив у спогадах переносить читача одразу до Середньої Азії та розкриває деталі працевлаштування Г. Таранова: «Началась війна, я с семьей эвакуировался в Ташкент, куда была эвакуирована и Ленинградская консерватория»⁶. Жодним словом композитор не згадує про хвилю-

¹ Вороний Микола Кіндратович (24.11.(06.12.)1871 – 07.06.1938) – український письменник, поет, режисер. У 1934 р. його було заарештовано як польського шпигуна, у 1938 р. – розстріляно, у 1957 р. – реабілітовано.

² Верховинець (Костів) Василь Миколайович (05.01.1880 – 11.04.1938) – український композитор, диригент і хореограф, у 1919 – 1920-х років викладав у Музично-драматичному інституті імені М.В. Лисенка. У 1938 р. його розстріляли, а у 1958 р. реабілітували.

³ Донець Михайло Іванович (11.01.1883 – 10.09.1941) – оперний співак (бас), один із провідних солістів Київської опери у 1913 – 1941-х років 2 липня 1941 р. він був заарештований НКВС, серед звинувачень: «<...> У вузькому колі осіб висловлюється в антирадянському дусі, дискредитуючи заходи партії і уряду». За останніми даними, М. Донець був розстріляний у липні 1941 р. Лише у 1955 р., за стараннями його дружини, професора Київської консерваторії Марії Едуардівни Донець-Тесеєр, кримінальну справу на співака було закрито.

⁴ Таранов Г. Мои воспоминания / Глеб Таранов // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – Вип. 30 : Зі спадщини майстрів. – Кн. I. – К., 2003. – С. 220.

⁵ Фонди з головного архіву НМАУ ім. П. І. Чайковського. – Особова справа доктора мистецтвознавства, професора кафедри композиції Г. П. Таранова, звільненого в 1987 р., на 86 арк. – Ф. № Р – 810. – Оп. № 2. – ос. – Спр. № 400.

⁶ Таранов Г. Мои воспоминания / Глеб Таранов // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – Вип. 30 : Зі спадщини майстрів. – Кн. I. – К., 2003. – С. 223.

вання та ті труднощі, яких сім'я зазнала у перші тижні війни, у процесі евакуації з Києва, та про подальші-родинні трагедії.

Короткі відомості про цей період є вміщено лише в єдиному джерелі – у листі композитора з Ташкента, датованому 1943 р., до свого улюбленого учня П. І. Муравського¹. Павло Іванович дбайливо зберіг цей автограф² у своєму приватному архіві. Власне, вилучаючи латентну інформацію з цього невеликого за обсягом документу, спробуємо реконструювати складну смугу у біографії Г. Таранова.

Як відомо, за три тижні війни німці захопили Луцьк, Львів, Чернівці, Рівне, Станіслав, Тернопіль, Проскурів, Житомир і вийшли на підступи до Києва. Згідно з прийнятою владою директивою (від 29 червня 1941 р.), почалася термінова організація евакуації населення і матеріальних цінностей. Загалом, на Схід (до Ташкенту, Самарканду, Фергани та інших міст) було евакуйовано близько 325 тисяч киян.

Звичайно, таких бажаючих було багато, але покинути Київ міг не кожний. Для цього необхідно було мати передусім пріоритет в евакуації і отримати відповідний талон, за допомогою якого можна було пройти спеціально змонтовані пропускні пункти та потрапити на вокзал. Далі, уже в місцях евакуації, без цього документа неможливо було отримати продовольчі картки, без яких було надто складно прогодувати сім'ю. Відомо, що за цими картками в евакуації видавали добову норму хліба на одну особу: для тих, хто не працював, – 200 г., для працівників – 600-800 г.

У неділю, 29 червня 1941 р., РНК УРСР ухвалила рішення про першочергову евакуацію наукових співробітників і майна Академії наук УРСР, а також у її складі групи видатних

¹ Муравський Павло Іванович (нар. 30.07.1914 р.) – видатний український хоровий диригент, з 1969 р. очолював хор студентів диригентсько-хорового факультету Київської консерваторії, професор (з 1971 р.). У 1936 – 1941 рр. навчався у класі Г. Таранова з диригування.

² Уперше цей лист було опубліковано у монографії Ольги Бенч: Лист Г.П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 101-103.

письменників та митців¹. Отож, відповідно до цього рішення такий талон отримала й сім'я Г. Таранова, але навіть скористатися «щасливим квитком» було далеко непросто, про це свідчать рядки з листа: «*Из Киева наша семья уезжала четыре раза*»².

З дотичних документів вдалося з'ясувати, що на той час у композитора вже було двоє маленьких діток³ (п'ятирічний син Сергій і трирічна донька Людмила), молода дружина Наталя Данилівна (1909 р. н.), яка чекала на третю дитину (на сьомому місяці вагітності)⁴, та старшого віку мати – Олександра Іванівна (1883 р. н.).

Перша невдала спроба евакуації сім'ї була призначена на 5 липня 1941 р. : «<...> Мы доехали до вокзала, но не удалось перенести вещи в поезд, т.к. был налёт авиации. К концу ночи возвратились домой»⁵.

Згідно з воєнними подіями, Київ регулярно бомбардували з повітря, насамперед, залізничні вузли (евакуація у той час проходила на п'яти залізничних станціях: «Дарни-

¹ Україна: хроніка ХХ століття. Роки 1941 – 1943 : довідкове вид. / [під ред. В. А. Смолія]. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2005. – С. 49.

² Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 101.

³ Особова справа доктора мистецтвознавства, професора кафедри композиції Г. П. Таранова, звільненого в 1987 р., на 86 арк. / Фонди з головного архіву НМАУ ім. П. І. Чайковського. – Ф. № Р – 810. – Оп. № 2. – ос. – Спр. № 400.

⁴ З'ясувати це можна шляхом співставлення і аналізу фактів, які Г. Таранов описав у згаданому листі до П. Муравського (1943 р.) (Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 101-103) та архівними даними (Матеріали про постановку опери «Олександр Невський» = «Льодове побоїще» Таранова Г. П. : протоколи обговорення, відгуки, листування з установами та організаціями та ін. // Фонди з ЦДАМЛМ України. – Ф. 334. – Оп. 2. – Спр. 67; арк. 22 зв.).

⁵ Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 101.

ця», «Київ-Пасажирський», «Київ-Московський», «Київ-Товарний», «Київ-Лук'янівка»), аеродроми (центральный тогочасний аеропорт Києва Бровари, а також Бориспіль, Жуляни), військові і промислові об'єкти (завод «Більшовик»), а також мости Києва.

Удруге талон на евакуацію сім'я Г. Таранова отримала на 8 липня 1941 р., але знову очікування не виправдалися. Велику родину, яка у черговий раз була готова до від'їзду, спіткала ще одна неприємна несподіванка: *«За два часа до отхода поезда я получил повестку с требованием явиться в райвоенкомат»*¹.

У зв'язку з великими, непередбаченими втратами на фронті необхідно було терміново поповнювати і комплектувати військові частини свіжими силами. Постановою ДКО № 48 від 8 липня 1941 р. під грифом «цілком таємно» було розпочато формування додаткових позапланових 56 стрілецьких і 10 кавалерійських дивізій НКО, з них лише на території України – 25 стрілецьких і 7 кавалерійських дивізій. За наказом Й. Сталіна, набір новобранців потрібно було почати 9 липня 1941 р., до пункту формування дивізій, згідно з документом, вони повинні добиратися «походом і на підводах»².

Розпочалася друга хвиля мобілізації, у рамках якої до призиву залучали усіх чоловіків, які не потрапили до першого набору. Перша хвиля (23–30 червня 1941 р.) складалася з навчених воїнів 1918–1905 р. н. запасу першої категорії, які відбули військову службу³ (понад 200 тисяч киян). Таким чи-

¹ Там само.

² Государственный Комитет Оборона, Постановление № ГКО-48сс от 08.07.41. Москва, Кремль «О формировании дополнительных стрелковых дивизий» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soldat.ru/doc/gko/text/0048.html>

³ Указ Президиума ВС СССР от 22.06.1941 о мобилизации военнообязанных по четырнадцати военным округам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikisource.org/wiki/Указ_Президиума

ном, Гліб Таранов та його старший брат-близнюк Борис були мобілізовані, що підтверджується у наступному рядку листа: «*Явился, 9-го был мобилизован, 10-го вышел из Киева пешком*»¹. На цей раз сім'я композитора залишилася у Києві без батька-охоронця у полоні воєнних подій, зв'язок між ними на деякий час обірвався, а вже з 11 липня у столиці почалася героїчна 73-денна оборона Києва від німецьких військ.

Утретє сім'я Г. Таранова отримала евакуаційний талон на 10 липня 1941 р., але через відсутність чоловічої допомоги, знесилені, фізично не змогли ним скористатися. Увечері цього дня брата композитора – Бориса Таранова – звільнили від мобілізації. З'явився ще один шанс вивести родину.

Згідно з історичною хронікою, у наступні дні (11, 12, 13 і 15 липня) ворог регулярно здійснював масоване авіабомбардування Києва. Борису Таранову вдалося евакуювати всю сім'ю лишень 14 липня на пароплаві до Дніпропетровська, а вже звідти залізницею до Краснодарського краю. Але про це Гліб Таранов дізнався значно пізніше.

Далі у листі композитор зазначає про себе: «*Наша команда, как и многие другие, дошла до Лубен² к 20 июля*»³. Тож за десять днів новобранці пішки подолали близько 200 км. Аналізуючи воєнні документи того періоду з грифом «цілком таємно», можна припустити, що Г. Таранов мав поповнити ряди 289 стрілецької дивізії («289 сд – ХВО – дислокація Лубни») ⁴, формування якої, за наказом, мало заверши-

_BC_CCCP_от_22.06.1941_о_мобилизации_военнообязанных_по_четырем_адцати_военным_округам

¹ Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 101.

² Лубни – місто у Полтавській області.

³ Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 101.

⁴ Государственный Комитет Обораны, Постановление №ГКО-207сс от 19.07.1941 г. Москва, Кремль, «О формировании новых дивизий» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soldat.ru/doc/gko/text/0207.html>

тися до 24 липня 1941 р., або для обслуговування шосейних доріг: «Організувати 20.07.1941 р. воєнно-автомобільні дороги за напрямками: <...> д) Харків, Полтава, Лубни, Київ»¹, чи для підготовки оборонних рубежів на цій ділянці, які повинні бути готовими до 30 липня 1941 р.² Але, коли композитор прибув на місце дислокації, його звільнили від мобілізації. Він прибув до Харкова, де протягом трьох днів шукав свою сім'ю. Згідно з листом, Г. Таранову досить швидко вдалося знайти родину, оскільки з братом заздалегідь домовилися тримати зв'язок через товариша зі Свердловська: *«За одну ніч три телеграммы-молнии обошли многокилометровый путь (моя телеграмма из Харькова в Свердловск, телеграмма из Свердловска в Краснодарский край к брату и, наконец, телеграмма брата из Краснодарского края в Харьков). Таким образом, я был очень обрадован, когда на следующее утро после отправки молнии в Свердловск я уже имел ответную телеграмму от брата с точным адресом моей семьи»*³.

Наприкінці липня родина композитора, уже в повному складі, вирушила з Краснодарського краю до столиці Узбекистану – по суті, в «нікуди», у далеке від воєнних подій, але зовсім невідоме майбутнє. Це місто було обрано з декількох причин. Брат Борис отримав сюди направлення у зв'язку з

¹ Государственный Комитет Оборона, Постановление №ГКО-163сс от 15.07.1941 р., № 12. Приказ о формировании Автомобильно-дорожного управления Генерального штаба Красной Армии, автомобильно-дорожных отделов штабов фронтов, военно-автомобильных дорог, 35 автобатальонов, 8 дорожно-эксплуатационных полков и 11 военно-дорожных и мостовых батальонов. №0055 от 16 июля 1941 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://militera.lib.ru/docs/da/nko_1941-1942/02.html

² Постановление Военного совета Юго-Западного фронта № 004 о подготовке оборонительных рубежей (17 июля 1941 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bdsa.ru/documents/html/donesiule41/410717.html>

³ Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 101.

евакуацією до Ташкенту Київського індустріального інституту¹ (нині – Київський політехнічний інститут), у якому він очолював кафедру парових і газових турбін, а Глібу Таранову сповістили хибну інформацію, що сюди ж переїхала і Київська консерваторія.

Зазначимо, що бажаючих потрапити саме до Ташкента було дуже багато, але оселятися в уподобаному місті за власним бажанням без евакуаційного розпорядження було категорично заборонено. Тим не менше, такий незаконний стихійний самотік був надзвичайно потужним. Частково таке бажання пояснюють великою популярністю у той час дитячої книги О. Неверова «Ташкент – город хлебный» (1923)², яка була видана багатьма мовами (серед них, польською, на ідиші та івриті), і в уяві людей сформувався стійкий образ цього міста.

Подолавши понад три тисячі кілометрів, родина прибула до пункту призначення орієнтовно 25 серпня 1941 р. З'ясувати цю дату допомагають такі рядки з листа: «*Через дней десять после нашего приезда в Ташкент сюда приехала Ленинградская консерватория, где меня неплохо знают*»³. Як відомо, російський музичний заклад прибув до міста 5 вересня 1941 р.⁴

Атмосфера життя евакуації, яка була сповнена переживаннями, втратами близьких людей, розлученнями сімей та новими зустрічами, і простим бажанням вижити в екстремальних умовах, до певної міри показала справжнє обличчя

¹ Київський індустріальний інститут (КІІ) так йменувався з 1934 по липень 1944 рр.

² Неверов А.С. Ташкент – город хлебный. – М.: Сов. Россия, 1980. – 120 с.

³ Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К.: Дніпро, 2002. – С. 102.

⁴ Рашидова Д. Но запомнилась доброта фруктовых деревьев (Рассказы маленькой девочки в воспоминаниях семидесятидвухлетнего человека) [Електронний ресурс] / Дильбар Рашидова. – Режим доступу: <http://slovo.nx.uz/index.php?page=1366867300>

людей, безжалісно відкинувши інколи надумані репутації. Цікаву інформацію можемо почерпнути зі збережених листів, щоденників, записних книжок, мемуарів, документів цього періоду та поетичних рядків, у яких відтворено особливу ауру міста, з його вузенькими вуличками, маленькими будинками та з його напруженим внутрішнім буттям. Прикладом можуть бути книга поем Володимира Луговського «Середина віку» (1958), епілог «Поєми без героя» Анни Ахматової (завершена у 1943 р. у Ташкенті). Унікальне інформативне наповнення мають книги Н. Громової «Всі в чуже дивляться вікно» (2002)¹ та «Евакуація йде» (2008)², створені на основі спогадів, листів відомих сучасників та архівних документів.

На жаль, як уже зазначалося, Г. Таранов не залишив у своєму щоденнику жодних особистих вражень від трирічного перебування сім'ї у Ташкенті. Отже, щоб відтворити побутовий контекст життя композитора, звернемося до спогадів відомих літераторів, які були евакуйовані сюди ж приблизно через місяць після приїзду Гліба Павловича. І хоч Ташкент, за словами письменниці Ребеки Манлі, вважався «елітною зоною» евакуації та «Радянськими Афінами»³, існувала й інша думка про це місто. Наведемо два кардинально протилежні погляди на «нове» життя переселених очевидців.

Російський письменник О. М. Толстой називав Ташкент «Стамбулом для бідних»⁴, а художниця і письменниця

¹ Громова Н. Все в чужое глядят окно / Н. Громова. – М. : Совершенно секретно, 2002. – 284 с.

² Громова Н. Эвакуация идет... 1941 – 1944. Писательская колония: Чистополь. Елабуга. Ташкент. Алма-Ата / Н. Громова. – М. : Совпадение, 2008. – 447 с.

³ Манли Р. Станция назначения – Ташкент [Електронний ресурс] / Ребекка Манли. – Режим доступу: <http://mytashkent.uz/2013/11/21/rebekka-manli-tashkent-e-vakuatsiya-chast-pervaya/>

⁴ Громова Н. Все в чужое глядят окно / Н. Громова. – М. : Совершенно секретно, 2002. – С. 16.

Т. О. Луговська¹ – «містом, яке створене для погибелі», а свій переїзд сюди – «блискучою дурістю». Свій пригнічений настрій від евакуації вона передала у таких рядках: «<...> Я очутилась в Ташкенте. Городе, где даже вода пахнет пылью и дезинфекцией², где летом закипает на солнце вода, а зимой грязь, которой нет подобной в мире (это, скорее, похоже на быстро стынувший столярный клей), городе, где собрались дамы-фифы и собралось горе со всего Союза, где по улицам вместе с трамваями ходят верблюды и ослы, где вас почему-то называют “ага”, где про ваши родные ленинградские и московские края говорят – Россия (!), где гроб – один из самых дефицитных товаров. В этом городе, созданном для погибания, очутилась я. Зачем, почему – совершенно не могу понять. Живу, как во сне. Снег вспоминаю, как пирожное, а московские тревоги, все прочее вспоминаются каким-то очень содержательным событием в моей жизни. Живу я сейчас чужой жизнью. Я боюсь этого города»³.

Навпаки, шире захоплення східним містом передається рядками зі щоденника К. І. Чуковського: «Я брожу по улицам, словно слушаю музыку – так хороши эти аллеи тополей. Арыки, и тысячи разнообразных мостиков через арыки, и перспективы одноэтажных домов, которые кажутся ещё ниже оттого, что так высоки тополя, – и южная жизнь на улице, и милые учтивые узбеки, – и базары, где изюм и орехи, – и благодатное солнце, – отчего я не был здесь прежде – отчего не попал сюда до войны?»⁴.

Перед Г. Тарановим, як і перед кожним евакуйованим, який ступив на перон східного міста, миттєво поставали дві насущні проблеми: пошуки житла та заробітку.

¹ Луговська Тетяна Олександрівна (1904 – 1994) – молодша сестра поета Володимира Луговського.

² На той час у Ташкенті ще не було каналізації, не повсюди був водопровід, а за воду потрібно було платити.

³ Цит. за: Громова Н. Все в чужое глядят окно / Н. Громова. – М. : Совершенно секретно, 2002. – С. 19.

⁴ Громова Н. Все в чужое глядят окно / Н. Громова. – М. : Совершенно секретно, 2002. – С. 20.

До Ташкенту на початку війни було евакуйовано багато відомих особистостей: поетів, художників, композиторів та ін. Серед них, Анна Ахматова, Корній Чуковський, Олексій Толстой, Фаїна Раневська, Надія Мандельштам (дружина поета Йосипа Мандельштама), Олена Булгакова (третя дружина Михайла Булгакова), Георгій Ефрон (син Марини Цветаєвої). У Ташкентській консерваторії викладали композитори Л. М. Ревуцький, М. М. Вілінський¹, піаніст К. М. Михайлов, скрипаль Д. С. Бертъе, оперний співак О. М. Брагін (Брагінський). До столиці Узбекистану було переведено й Київський драматичний театр імені І. Франка (геніальні актори А. М. Бучма, Н. М. Ужвій), Ленінградську консерваторію (диригент Л. П. Штейнберг, музикознавець Х. С. Кушнаръов, піаніст Л. В. Ніколаєв та багато інших). Війна несподівано застала на чужині й деякі музичні колективи зі Львова та Ленінграда, які перебували тоді на гастролях у країні.

Ташкент виявився переповненим евакуйованими та біженцями: втомленими, голодними, хворими². Перед містом повстала нагальна проблема – розселення людей, більшість з яких тут не мала родичів. Лев Ревуцький у листівці до М. А. Скорульського³ на початку вересня відзначав: «Прописатися на жительство в Ташкенте сверхъестественно трудно. Многие этого еще не добились»⁴. Меншість намагалася самотужки винаймати скромні помешкання за рахунок цінних речей, які вдалося привезти з собою. Люди знаходилися у пошуках найменших закутків та комірчинок. Так, Л. М. Ревуцький, за спогадами сина Євгена, «винаймав ма-

¹ Загалом у Ташкенті перебувало 12 сімей українських композиторів.

² Усього до Узбекистану було евакуйовано понад мільйон людей.

³ Листівку від 15.09.1941 р. і лист від 26.02.1942 р. Льва Ревуцького до Михайла Адамовича Скорульського опубліковано у матеріалі Роксани Скорульської: Скорульська Р. Ревуцькі – Скорульські: зв'язок поколінь / Р. Скорульська // Музика. – 2014. – № 1. – С. 32 – 33.

⁴ Листівка Л. Ревуцького до М.А. Скорульського від 15.IX.41. / Скорульська Р. Ревуцькі – Скорульські: зв'язок поколінь / Р. Скорульська // Музика. – 2014. – № 1. – С. 32.

леньку кімнату, і гостям доводилося ночувати на підлозі, під столом, бо іншого місця просто не було»¹.

Загалом мистецьку еліту поселяли у приватних та офіційних будівлях: на вулицях Карла Маркса (приміщення Ради народних комісарів), Пушкінській (будівля Головного управління таборів – ГУЛАГ), Першотравневій, 20 (Союз письменників Узбекистану²), Жуковській, Чехова №3/5 (Клуб швейників, у якому розташувалася Ленінградська консерваторія).

У приватних помешканнях людей спочатку розміщували в окремих квартирах, але згодом почали діяти за принципом «ущільнення» – до сім'ї, яка вже проживає у квартирі, підселяли ще одну сім'ю. Очевидно, у такий спосіб було поселено і родину композитора Г. Таранова.

Вивчаючи архівні документи цього періоду, можна з'ясувати, що ще влітку 1942 р. сім'я Гліба Павловича проживала за адресою: вулиця Гоголівська, 28³. Можна припустити, що цю квартиру композитору було виділено одразу після його приїзду: 1) відсоток переселенців на кінець серпня 1941 р. ще був не таким великим⁴ і це давало змогу надавати окремі квартири; 2) як батьку родини, яка найближчим часом мала стати багатодітною. Але вже взимку 1942 р. родина була підселена до квартири Федотова за адресою вулиця Баликчин-

¹ Ревуцький Є. Деякі епізоди життя: з 1920-х років до наших днів / Є. Ревуцький // Музика. – 2004. – №1. – С. 17.

² За цією адресою Лев Ревуцький листувався з українськими музикантами, очолював Секретаріат Союзу композиторів України і Музфонд УРСР. Сам композитор проживав по вулиці Кара-Киргизька, 33.

³ Телеграма Г. Таранову від художнього керівника і директора Тбіліської опери Григорія Варфоломійовича Кіладзе від 06.06.1942 р. / Матеріали про постановку опери «Олександр Невський» = «Льодове побоїще» Таранова Г. П. : протоколи обговорення, відгуки, листування з установами та організаціями та ін. / Фонди ЦДАМЛМ України. – Ф. 334. – Оп. 2. – Спр. 67. – Арк. 26.

⁴ Друга значна хвиля евакуації припадає на літо 1942 р. Лише за сепчень місяць до Ташкенту прибуло 55 тисяч людей.

ська, 21¹, що, очевидно, було зумовлено стрімко зростаючим браком помешкань. Остаточо з'ясувати, скільки разів переселяли сім'ю митця за три роки, на разі важко.

Під час переїзду, безумовно, родина брала з собою лише найнеобхідніші речі, значну частину яких згодом було втрачено: *«Потеря вещей ни меня, ни брата не беспокоила, т.к. в наше время это – мелочь»*². Під час воєнної евакуації загубилася й частина рукописів Г. Таранова. Серед втрачених творів – автографи двох романсів для тенора «Всё тихо» та «Есть речи» ор. 16 (на сл. М. Ю. Лермонтова), які були написані у 1940 р. і присвячені до 100-річчя від дня загибелі поета.

На початку 1941 р. композитор познайомився з відомим українським співаком І. С. Козловським і при зустрічі, незважаючи на свою скромність та сором'язливість, наважився показати йому ці твори, які вважав надто складними для виконання через теситурні труднощі. Власне, ця зустріч і стала доленосною для подальшого сценічного життя романсів. Майже через двадцять років по тому, у 1962 р., Г. Таранов випадково віднайшов їх завдяки геніальному українському тенорові. І. Козловський не лише зберіг ноти романсів, а й записав їх у своєму виконанні на магнітну плівку та платівку.

Другим надскладним завданням в евакуації був пошук роботи. У листівці Л. Ревуцького до М. Скорульського на початку вересня 1941 року занотовано: *«Что касается работы здесь, то дело обстоит очень неважно»*³.

Одразу після приїзду до Ташкенту Г. Таранов дізнався, що мав хибні відомості стосовно евакуації сюди Київської консерваторії. Як відомо, головний музичний заклад, на від-

¹ Телеграма Г. Таранову від директора Свердловської опери Бернера від 06.12.1942 р. / Матеріали про постановку опери «Олександр Невський» = «Льодове побоїще» Таранова Г.П.: протоколи обговорення, відгуки, листування з установами та організаціями та ін. / Фонди ЦДАМЛМ України. – Ф. 334. – Оп. 2. – Спр. 67. – Арк. 28.

² Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К.: Дніпро, 2002. – С. 102.

³ Листівка Л. М. Ревуцького до М. А. Скорульського від 15.IX.41. / Скорульська Р. Ревуцькі – Скорульські: зв'язок поколінь / Р. Скорульська // Музика. – 2014. – № 1. – С. 32.

міну від інших культурно-мистецьких, наукових та промислових установ України, у той час не було евакуйовано – викладачі й студенти покидали місто самостійно у різних напрямках. Консерваторія поновила роботу лише через рік (з 2 жовтня 1942 р.) у м. Свердловську¹. Отже, про свої пошуки роботи композитор із сумом писав у листі: «<...> я вияснил, что Киевская консерватория окончательно развалена и вообще не существует»².

5 вересня 1941 р. до Ташкенту прибула Ленінградська консерваторія разом зі школою-десятирічкою та частиною музичного училища. Заклад розмістився у приміщенні Клубу швейників (вулиця Чехова № 3/5), який мав чудовий концертний зал. Для якісної роботи катастрофічно не вистачало інструментів, тож із дозволу Управління справами мистецтв Узбекистану консерваторія організувала пошуки роялів та піаніно у школах і клубах міста. Через брак необхідної кількості класів було прийнято рішення працювати у три зміни, тобто, дозволити нічні заняття³.

З листа Л. Ревуцького до М. Скорульського початку вересня дізнаємося, що на цей час у Г. Таранова була ще не визначена ситуація з працевлаштуванням: «Ник[олай] Ник[олаевич] Вилинский здесь и наш Таранов тоже. Оба в самом безнадежном положении в отношении работы. Отпу-

¹ Малозьомова О. Війна та відбудова (1941 – кінець 1940-х рр.) / О. Малозьомова, М. Копиця, Т. Гусарчук // Національній музичній академії України імені П. Чайковського 100 років. – К.: Муз. Україна, 2013. – С. 165-166.

² Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К.: Дніпро, 2002. – С. 102.

³ Рашидова Д. Но запомнилась доброта фруктовых деревьев (Рассказы маленькой девочки в воспоминаниях семидесятидвухлетнего человека) [Електронний ресурс] / Дильбар Рашидова. – Режим доступу: <http://slovo.nx.uz/index.php?page=1366867300>

ских никто из нас не получал, несмотря на то, что мы свыше 100 рублей истратили на телеграммы»¹.

У вже згадуваному листі до П. Муравського Г. Таранов сповіщає, що згодом його зарахували на роботу до Ленінградської консерваторії і дали повне навантаження: «*Веду те же предметы, что и в Киеве (кроме хорового дирижирования), и инструментовку*»². Згідно з автобіографією³, Г. Таранов пізніше став завідувачем кафедри інструментовки.

14 березня 1943 р. відбулося урочисте засідання ювілейної сесії вченої ради, присвяченої 80-річчю Ленінградської консерваторії. Збереглася фотографія учасників цього заходу, при чому тривалий час помилково вважалося, що це фото евакуйованих письменників. Світлина була зроблена на ганку будівлі Клубу швейників. Ще й досі не з'ясовано імена більшості сфотографованих осіб. Автор статті ідентифікувала серед учасників урочистостей педагога Ленінградської консерваторії Гліба Павловича Таранова, який знаходиться в останньому ряді у піджаку з краваткою, на початку першого вікна справа, перед ним – постать (чоловіча) в окулярах та костюмі з метеликом⁴ (фото 1). На разі це єдине віднайдене фото композитора в евакуації.

¹ Листівка Л. М. Ревуцького до М. А. Скорульського від 15.IX.41. / Скорульська Р. Ревуцькі – Скорульські: зв'язок поколінь / Р. Скорульська // Музика. – 2014. – № 1. – С. 32.

² Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 102.

³ Автобіографія. Г. П. Таранов (від 25.11.1947 р.) / Особова справа доктора мистецтвознавства, професора кафедри композиції Г. П. Таранова, звільненого в 1987 р., на 86 арк. // Архів НМАУ ім. П. І. Чайковського. – Ф. № Р-810. – Оп. № 2. – Ос. – Спр. № 400. – Арк. 3 – 3 зв.

⁴ Фотографію віднайдено на сайті художньо-історичного альманаху: Письма о Ташкенте [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mytashkent.uz/wp-content/uploads/2011/07/Tashkent-evakuaciy-1942-0100.jpg>

Надзвичайно важким було становище і студентства. Прозаїк Марк Балхіїв, який у той час навчався у Середньо-азіатському індустріальному інституті, згадує: «Студенческая молодёжь жила полуголодной жизнью, одеты были в телогрейки, старые шинели, редко кто в пальто и то поношенном, приобретенном на толкучке – Тезиковке. Студенты носили с собой миску и ложку, проживающие в общежитиях по карточкам в столовой института получали завтраки и обеды а остальные только обеды. <...> Раз в месяц студент отдавал старосте своей группы однодневный хлебный паёк. Хлебом поддерживали одиноких, больных преподавателей и студентов, проживающих в общежитиях и остро нуждающихся в помощи»¹. В інституті було правило: студент, який під час сесії отримував одну оцінку «задовільно», позбавлявся стипендії, а одну «незадовільно» – позбавлявся бронювання і направлявся у військову частину, а звідти на фронт.

Лев Ревуцький у листі до М. Скорульського взимку 1942 р. пише про консерваторські будні: «Осенью консерватория работала на хлопке, а теперь, очевидно, будет участвовать в посевной кампании»². Значну частину навчального процесу студенти працювали на сільськогосподарських роботах, тому для засвоєння навчальної програми заняття проводилися інтенсивно і без канікул.

Спогади М. Балхіїва дають можливість відтворити тогочасну цінову політику та низький рівень життя населення міста. Так, наприклад, стипендія студента становила 22 рублі, викладач-доцент отримував зарплатню, яка становила 120 рублів на місяць³, а один буханець хліба на базарі

¹ Балхиев М. Эвакуация. Реэвакуация. Иммиграция [Електронний ресурс] / Марк Балхиев. – Режим доступу: <http://www.proza.ru/2008/02/09/115>

² Лист Л. М. Ревуцького до М. А. Скорульського від 26.02.1942 / Скорульська Р. Ревуцькі – Скорульські: зв'язок поколінь / Р. Скорульська // Музика. – 2014. – № 1. – С. 33.

³ Марк Балхіїв, відзначає, що викладачі зі вченими ступеннями і званнями у той час за оплатою належали до середньої категорії працівників.

коштував аж 150 рублів (!), а пів-склянки махорки, залежно від якості тютюну, – 5–10 рублів¹.

Попри всі побутові труднощі у місті ще й лютувало безліч хвороб. У боротьбі з малярією студенти щоденно приймали лікарський засіб «акрихін» і пили рисову горілку². Низка надзвичайно важких випробувань не оминула й сім'ю Г. Таранова. Одразу після приїзду до Ташкенту (з вересня 1941 р. по березень 1942 р.) діти, почергово заражаючи одне одного, перехворіли усіма складними інфекційними захворюваннями у важкій формі: скарлатиною, кором, вітряною віспою, коклюшем, запаленням легень. Композитор у листі до П. Муравського писав: *«Единственное утешение в том, что сейчас уже и болей-то нечем: осталась только свинка, а наиболее тяжёлые болезни уже позади!»*³.

Увесь час за хворими маленькими дітьми доглядала дружина композитора – Наталя Давидівна, яка на той час уже була на дев'ятому місяці вагітності. Перебуваючи з трирічною донькою Людмилою у лікарні, вона теж занедужала на скарлатину, а на третій день хвороби народила хлопчика. Цілий тиждень вона перебувала у вкрай важкому стані *«между жизнью и смертью»*. Композитор зазначає: *«Состояние её было настолько тяжёлым, а случай настолько исключительным (роды в момент болезни), что сама больница сделала всё, что можно было использовать для спасения её жизни»*⁴.

Їхня праця прирівнювалася до праці кваліфікованого робітника (Балхiev М. Евакуация. Резвакуация. Иммиграция [Електронний ресурс] / Марк Балхiev. – Режим доступу: <http://www.proza.ru/2008/02/09/115>).

¹ Там само.

² Балхiev М. Евакуация. Резвакуация. Иммиграция [Електронний ресурс] / Марк Балхiev. – Режим доступу: <http://www.proza.ru/2008/02/09/115>

³ Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 103.

⁴ Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 102.

Після повернення додому немовля захворіло запаленням легень, а через кілька тижнів після одужання «перейняло» від старших кір. На жаль, цю хворобу маленький організм не зміг здужати. Хлопчик Шурик помер, не доживши до чотирьох місяців.

У цей час брати Таранови, як автори опери «Льодове побоїще», були у відрядженні. Управління у справах мистецтв при СНК УзРСР делегувало їх до Куйбишева, Свердловська і Томська для вирішення питань щодо постановки цього монументального твору на оперних сценах¹. Термін поїздки в документі зазначено до 09 лютого 1942 р. На цей час Ленінградська консерваторія надала Глібу Павловичу відпустку². Згодом відрядження було подовжено до кінця місяця. Позначки на документі про виплату добових дають змогу з'ясувати напрями і час поїздок: 11 січня брати виїхали з Ташкента, з 18 січня – 05 лютого перебували у Куйбишеві, а далі з 25 лютого – 02 березня – в Алма-Аті.

У Ташкенті на Г. Таранова чекала вкрай знесилена безкінечними хворобами сім'я і страшна трагічна звістка про смерть найменшого сина, його «нещасного Шурика». Біль і відчай звучить у листі до П. Муравського:

«Беденький мальчик был таким здоровяком, так хорошо развивался, что смерть его, как и многих других детей в наши суровые дни – явилась вопиющей несправедливостью.»

«Ко всем многим миллионам жертв кровавого чудовища Гитлера и его банды надо обязательно присчитать и эти несчастные маленькие потерянные жизни, которые»

¹ Документ від 07.01.1942 р. / Матеріали про постановку опери «Олександр Невський» = «Льодове побоїще» Таранова Г. П. : протоколи обговорення, відгуки, листування з установами та організаціями та ін. / Фонди ЦДАМЛМ України. – Ф. 334. – Оп. 2. – Спр. 67. – Арк. 22.

² Довідка № 8001 від 08.01.1942 / Матеріали про постановку опери «Олександр Невський» = «Льодове побоїще» Таранова Г. П. : протоколи обговорення, відгуки, листування з установами та організаціями та ін. / Фонди ЦДАМЛМ України. – Ф. 334. – Оп. 2. – Спр. 67. – Арк. 23.

не войдут ни в какие списки, но винить в смерти можно только войну, навязанную нам фашистами»¹.

Ташкент справді був містом контрастів. З одного боку, появою творчого бомонду збагатилося й урізноманітненося культурне життя міста. Майже щовечора в усіх можливих приміщеннях відбувалися творчі зустрічі з літераторами і поетами, симфонічні концерти, працював оперний театр, відкрився театр оперети. Звучали твори класиків і узбецьких композиторів. Мешканці з нетерпінням чекали нових прем'єр та гастролів відомих митців. Так, саме у Ташкенті 22 червня 1942 р. відбулось прем'єрне (після Куйбишева та Москви) виконання Сьомої симфонії Д. Шостаковича².

З іншого боку, це жорстока, напівголодна реальність: хвилювання за рідних на фронті, страх втратити стипендію і хлібні або продовольчі картки, бути пограбованими, а отже, постійна боротьба за виживання. Усе це призводило до психологічних надломів і зривів.

Незважаючи на всі труднощі об'єктивного (історичні, зовнішньополітичні) і суб'єктивного (побутові, сімейні) характеру, Гліб Павлович Таранов одразу після приїзду до Ташкенту продовжив працювати над своїм грандіозним проектом, який розпочав ще у Києві у 1937 р. – історичною оперою «Льодове побоїще»³. І вже у жовтні 1941 р. інструментував твір та готував його до постановки у Київському театрі в Уфі, Казахській опері в Алма-Аті і Ташкентській опері.

У листі до П. Муравського Г. Таранов відзначив: *«Я сознаю, что, работая над своей оперой, я частично содействую разгрому гитлеровских негодяев, и это придает*

¹ Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 103.

² Рашидова Д. Но запомнилась доброта фруктовых деревьев (Рассказы маленькой девочки в воспоминаниях семидесятидвухлетнего человека) [Електронний ресурс] / Дильбар Рашидова. – Режим доступу: <http://slovo.nx.uz/index.php?page=1366867300>

³ Автором сюжету, лібрето та віршованих текстів став Борис Таранов.

мне сил»¹. Окрім того, у 1943 р. митець розпочав роботу над «Патетичним секстетом» ор. 20 (для двох скрипок, альту, віолончелі, контрабаса і фортепіано), який закінчив у 1945 р. вже у Києві. У 1943 р. композитор уперше звернувся до жанру *a capella* і написав славильний хор «Радійте, співайте!» на слова П. Тичини² ор. 17, присвячений переможному наступу радянських військ на Берлін. У 1944 р. Г. Таранов звертається до збірки Філарета Колесси і створює віртуозний цикл обробок лемківських пісень «4 галицькі пісні» ор. 18³ також для хору без супроводу.

Композитор активно продовжує і свою наукову діяльність. 16 липня 1942 р. він успішно захистив докторську дисертацію у Ленінградській консерваторії. Це була раніше опублікована у Москві у 1939 р. його монографія «Курс читання партитур»⁴. Серед членів комісії – Л. В. Ніколаєв, М. О. Штейнберг та професор Московської консерваторії С. Н. Василенко. Згодом цю працю високо оцінив академік Б. В. Асаф'єв. Музикознавець особливо підкреслив ідею Г. Таранова про спрямовуючий рух, у якій він убачає новаторський підхід до вивчення і до розуміння еволюції оркестру порівняно з тими працями, у яких дослідники розглядали оркестр лише як «зібрання деяких інструментів». Підтвер-

¹ Лист Г. П. Таранова до П. І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 102.

² У своїх спогадах композитор помилково зазначає автором вірша «Радійте, співайте!» Миколу Платоновича Бажана (Таранов Г. Мои воспоминания / Глеб Таранов // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – Вип. 30 : Зі спадщини майстрів. – Кн. І. – К., 2003. – С. 225).

³ До циклу входять: «Вечір», «Же би ти знав, Янчик» (для сопрано, басу і хору), для голосу в супроводі фортепіано «Ей, ючка, ючка» та «Веду коня до Дунаю».

⁴ Таранов Г. Курс чтения партитур / Г. Таранов. – М. ; Л. : Искусство, 1939. – 360 с.

дження наукового ступеня доктора мистецтвознавства композитор отримав 3 травня 1944 р.¹

Гліб Павлович Таранов, попри все, своєю активною працею мужньо проявляв громадянську позицію і патріотичні почуття, що вимагало максимальної концентрації як фізичних, так і духовних сил. Лише 14 червня 1944 р. сім'я композитора отримала дозвіл на реевакуацію – в'їзд і проживання у м. Києві².

Отже, навіть у таких складних умовах справжні митці, на відміну від ідейних прибічників чинної системи, знаходили у собі сили творити саме задля високих ідеалів, звичайно, не маючи змоги повною мірою реалізувати свій талант. Об'єктивне вивчення творчої діяльності таких постатей має здійснюватися з обов'язковим урахуванням соціально-історичного контексту, із залученням якомога більшої кількості архівних документів задля уникнення упереджених і категоричних суджень. Кожне джерело містить як відкриту, так і закриту (латентну) інформацію. Автор (адресант) вербалізує у тексті лишень нову для читача (адресата) інформацію, залишаючи поза папером вже відомі для нього факти (соціальні, національно-культурні, професійні, особисті тощо). Перед дослідником повстає важливе завдання: активізувавши увесь пошуковий потенціал, «декодувати» виявлену латентну інформацію, яка надалі сприятиме кращому розумінню глибинної проблематики тексту або ж призведе до переоцінки вже отриманої інформації.

¹ Витяг із протоколу № 7 від 8 квітня 1944 р. / Особова справа доктора мистецтвознавства, професора кафедри композиції Г. П. Таранова, звільненого в 1987 р., на 86 арк. / Фонди з головного архіву НМАУ ім. П. І. Чайковського. – Ф. № Р – 810. – Оп. № 2. – ос. – Спр. № 400. – Арк. 8.

² Дозвіл №6880 від 14 червня 1944 р. / Особова справа доктора мистецтвознавства, професора кафедри композиції Г. П. Таранова, звільненого в 1987 р., на 86 арк. / Архів НМАУ ім. П. І. Чайковського. – Ф. № Р – 810. – Оп. № 2. – ос. – Спр. № 400. – Арк. 9.

Фото 1. Гліб Павлович Таранов.

Фото 2. Учасники урочистого засідання ювілейної сесії вченої ради, присвяченої 80-річчю Ленінградської консерваторії. 14 березня 1943 р. Ташкент. Г. П. Таранова відзначено квадратом.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Алексеев А. С. Роль историка / Всемирные хроники. – Предисловие к книге [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vuzkniga.ru/index.php?ex=edit>

2. Балхиев М. Эвакуация. Реевакуация. Иммиграция [Электронный ресурс] / Марк Балхиев. – Режим доступа: <http://www.proza.ru/2008/02/09/115>

3. Громова Н. Все в чужое глядят окно / Н. Громова. – М. : Совершенно секретно, 2002. – 284 с.

4. Громова Н. Эвакуация идет... 1941–1944. Писательская колония: Чистополь. Елабуга. Ташкент. Алма-Ата / Н. Громова. – М. : Совпадение, 2008. – 447 с.

5. Государственный Комитет Оборона, Постановление № ГКО-48сс от 08.07.41. Москва, Кремль «О формировании дополнительных стрелковых дивизий» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.soldat.ru/doc/gko/text/0048.html>

6. Государственный Комитет Оборона, Постановление № ГКО-207сс от 19.07.1941 г. Москва, Кремль, «О формировании новых дивизий» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.soldat.ru/doc/gko/text/0207.html>

7. Государственный Комитет Оборона, Постановление № ГКО-163сс от 15.07.1941 г., № 12. Приказ о формировании Автомобильно-дорожного управления Генерального штаба Красной Армии, автомобильно-дорожных отделов штабов фронтов, военно-автомобильных дорог, 35 автобатальонов, 8 дорожно-эксплуатационных полков и 11 военно-дорожных и мостовых батальонов. №0055 от 16 июля 1941 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://militera.lib.ru/docs/da/nko_1941-1942/02.html

8. Зорин Г. А. Криминалистическая методология / Г. А. Зорин. – Минск : Амалфея, 2000. – 608 с.

9. Источниковедение. Теория, история, метод. Источники Российской истории : учеб. пособие для гуманитарных специальностей / И. Н. Данилевский, В. В. Кабанов, О. М. Медушевская, М. Ф. Румянцева. – М. : Российский государственный гуманитарный университет, 2000. – 702 с.

10. Листівка Л. Ревуцького до М.А. Скорульського від 15.IX.41. / Скорульська Р. Ревуцькі – Скорульські: зв'язок поколінь / Р. Скорульська // Музика. – 2014. – № 1. – С. 32.

11. Лист Л. Ревуцького до М.А. Скорульського від 26.02.42. / Скорульська Р. Ревуцькі – Скорульські: зв'язок поколінь / Р. Скорульська // Музика. – 2014. – № 1. – С. 33.

12. Лист Г.П. Таранова до П.І. Муравського // Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя / Ольга Бенч. – К. : Дніпро, 2002. – С. 101-103.

13. Малозьомова О. Війна та відбудова (1941 – кінець 1940-х рр.) / О. Малозьомова, М. Копиця, Т. Гусарчук // Національній музичній академії України імені П. Чайковського 100 років. – К. : Муз. Україна, 2013. – С. 165-166.

14. Манли Р. Станция назначения – Ташкент [Електронний ресурс] / Ребекка Манли. – Режим доступу: <http://mytashkent.uz/2013/11/21/rebekka-manli-tashkent-e-vakuatsiya-chast-pervaya/>

15. Михайлов М. Гліб Павлович Таранов / М. Михайлов. – К. : Мистецтво, 1963. – 68 с.

16. Неверов А.С. Ташкент – город хлебный. – М. : Сов. Россия, 1980. – 120 с.

17. Постановление Военного совета Юго-Западного фронта № 004 о подготовке оборонительных рубежей (17 июля 1941 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bdsa.ru/documents/html/donesiule41/410717.html>

18. Рашидова Д. Но запомнилась доброта фруктовых деревьев (Рассказы маленькой девочки в воспоминаниях семидесятидвухлетнего человека) [Електронний ресурс] / Дильбар Рашидова. – Режим доступу: <http://slovo.nx.uz/index.php?page=1366867300>

19. Ревуцький Є. Деякі епізоди життя: з 1920-х років до наших днів / Є. Ревуцький // Музика. – 2004. – №1. – С. 12–17.

20. Скорульська Р. Ревуцькі – Скорульські: зв'язок поколінь / Р. Скорульська // Музика. – 2014. – № 1. – С. 32–33.

21. Таранов Г. Курс чтения партитур / Г. Таранов. – М. ; Л. : Искусство, 1939. – 360 с.

22. Таранов Г. Мои воспоминания / Глеб Таранов // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – Вип. 30 : Зі спадщини майстрів. – Кн. I. – К., 2003. – С. 210–226.

23. Таранов Г. Мої спогади / Г. Таранов // Музика. – 2004. – №4–5. – С. 28–30.

24. Україна: хроніка ХХ століття. Роки 1941 – 1943 : довідкове вид. / [під ред. В. А. Смолія]. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2005. – 535 с.

25. Указ Президиума ВС СССР от 22.06.1941 о мобилизации военнообязанных по четырнадцать военным округам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikisource.org/wiki/Указ_Президиума_ВС_СССР_от_22.06.1941_о_мобилизации_военнообязанных_по_четыренадцати_военным_округам

26. Фонди з головного архіву НМАУ ім. П. І. Чайковського. – Особова справа доктора мистецтвознавства, професора кафедри композиції Г. П. Таранова, звільненого в 1987 р., на 86 арк. – Ф. № Р – 810. – Оп. № 2. – ос. – Спр. № 400.

27. Фонди з лабораторії історії української музичної культури НМАУ ім. П. І. Чайковського.

28. Фонди з Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України. – Ф. 334. – Оп. 1, 2. – Од. зб. 100; 1925 – 1986 рр.

29. Шлейермахер Ф. Д. Речи о религии к образованным людям её презирающим. Монологи / Ф. Д. Шлейермахер ; пер. с нем. – СПб. : Алетейя, 1994. – 432 с.

Ольга Путятицька. Латентна інформація як джерело реконструкції контексту творчої біографії Гліба Таранова (на прикладі одного листа). Розглянуто роль латентної інформації у відтворенні маловідомих фактів з життя митця. У творчій біографії композитора Гліба Павловича Таранова реконструйовано період евакуації (1941 – 1943 рр.) та характерні особливості ташкентського побуту на основі залучених дотичних архівних матеріалів та спогадів сучасників.

Ключові слова: відкрита інформація, латентна інформація, джерело, контекст творчої біографії, евакуація, Ленінградська консерваторія, Ташкент.

Ольга Путятницкая. Латентная информация как источник реконструкции контекста творческой биографии Глеба Таранова (на примере одного письма). Рассмотрена роль латентной информации в воссоздании малоизвестных фактов из жизни художника. В творческой биографии композитора Глеба Павловича Таранова реконструирован период эвакуации (1941 – 1943 гг.) и характерные особенности ташкентского быта на основе использованных архивных материалов и воспоминаний современников.

Ключевые слова: открытая информация, латентная информация, источник, контекст творческой биографии, эвакуация, Ленинградская консерватория, Ташкент.

Olga Putiatytska. Latent Information as a Source of Reconstruction of Context of Creative Biography of Hlib Taranov (on the Example of one Letter). The role of latent information is considered in the recreation of unpopular facts from life of artist. In creative biography of composer Hlib Pavlo Taranov the period of evacuation (1941 – 1943) and characteristic features of the Tashkent way of life are reconstructed on the basis of the attracted tangents of the archived materials and flashbacks of contemporaries.

Key words: the opened information, latent information, source, context of creative biography, evacuation, Leningrad conservatory, Tashkent.